

**Компаративний аналіз міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів  
(на прикладі World Rugby, FIBA та IHF)**

*Квасниця Ірина Миколаївна<sup>1</sup>, Квасниця Олег Михайлович<sup>2</sup>,  
Дмитришин Нікіта Олександрович<sup>3</sup>*

| Опубліковано                                                                                       | Секція                      | УДК           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|---------------|
| 30.01.2026                                                                                         | Фізична культура<br>і спорт | 796.06: 796.3 |
| DOI: <a href="https://doi.org/10.5281/zenodo.21790304">https://doi.org/10.5281/zenodo.21790304</a> |                             |               |

**Анотація.** У статті здійснено компаративний аналіз міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів на прикладі Міжнародної федерації регбі (World Rugby), Міжнародної федерації баскетболу (FIBA) та Міжнародної федерації гандболу (IHF). Актуальність дослідження зумовлена доцільністю вдосконалення національних підходів до підготовки, оцінювання та професійного розвитку спортивних арбітрів відповідно до сучасних міжнародних стандартів. Метою дослідження є порівняльний аналіз організаційних моделей сертифікації, кваліфікаційних вимог, процедур оцінювання та особливостей професійної підготовки спортивних суддів у зазначених міжнародних федераціях. У процесі дослідження використано методи аналізу й узагальнення наукової літератури, нормативних документів, офіційних сайтів міжнародних спортивних федерацій, порівняльний та системний аналіз.

Встановлено, що сучасні міжнародні системи сертифікації ґрунтуються на концепції безперервного професійного розвитку, стандартизованого оцінювання компетентностей і регулярного підтвердження кваліфікації арбітрів. Визначено три різні організаційні моделі сертифікації: компетентнісно-освітню (World Rugby), ліцензійну (FIBA) та модель підготовки кадрового резерву (IHF). Доведено, що тестування рівня фізичної підготовленості, критерії оцінювання та структура професійної підготовки адаптовані до специфіки кожного виду спорту, водночас усі федерації активно впроваджують цифрові технології навчання, відеоаналізу та моніторингу діяльності арбітрів. Результати дослідження свідчать про спільну тенденцію розвитку міжнародних систем сертифікації, що полягає у цифровізації процесів оцінювання, впровадженні компетентнісного підходу та підвищенні вимог до фізичної, когнітивної й комунікативної готовності спортивних арбітрів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання міжнародного досвіду для вдосконалення системи підготовки та сертифікації спортивних суддів в Україні.

**Ключові слова:** спортивний арбітр, сертифікація арбітрів, професійна підготовка, World Rugby, FIBA та IHF.

<sup>1</sup> доктор філософії (011 Освітні, педагогічні науки), доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1718-3301> [irishakvas@gmail.com](mailto:irishakvas@gmail.com)

<sup>2</sup> кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2478-915X> [oleg.kvasnitsa@ukr.net](mailto:oleg.kvasnitsa@ukr.net)

<sup>3</sup> Хмельницька дитячо-юнацька спортивна школа №1, вул. Спортивна, 11, Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-8905-5870> [nikitageng@gmail.com](mailto:nikitageng@gmail.com)

## **Comparative Analysis of International Sports Referee Certification Systems: The Cases of World Rugby, FIBA and IHF**

**Annotation.** This article presents a comparative analysis of the international certification systems for sports referees implemented by World Rugby (WR), the International Basketball Federation (FIBA) and the International Handball Federation (IHF). The relevance of the study is determined by the growing demands placed on sports officials in modern competitive environments and the need to improve national approaches to referee education, certification, and continuous professional development in accordance with international standards. Contemporary refereeing requires not only comprehensive knowledge of the rules of the game but also a high level of physical fitness, cognitive resilience, communication skills, and the ability to make accurate decisions under conditions of significant psychological pressure. The purpose of the study was to compare the organizational models of referee certification, qualification requirements, assessment procedures, and professional development approaches adopted by FIBA, World Rugby, and IHF. The research employed analysis and synthesis of scientific literature, examination of official regulatory documents issued by international sports federations, as well as comparative and systems analysis.

The findings demonstrate that modern international referee certification systems are based on the principles of continuous professional development, competency-based assessment, and periodic qualification renewal. Three distinct organizational models of certification were identified: the licensing model implemented by FIBA, the competency-based educational model used by World Rugby, and the talent development model represented by the IHF Global Referee Training Programme (GRTP). The study also revealed that physical fitness assessment, theoretical examinations, and practical evaluation procedures are specifically adapted to the physiological and technical demands of each sport. At the same time, all three federations actively integrate digital technologies, including online educational platforms, video analysis systems, and electronic performance monitoring tools, into referee training and evaluation.

The comparative analysis indicates a common international trend toward the digitalization of certification procedures, the implementation of competency-based approaches, and increasing requirements for the physical, cognitive, psychological, and communication competencies of sports officials. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the identified international best practices to improve the national system of referee education, certification, and continuous professional development, thereby enhancing the quality and consistency of officiating in competitive sport.

**Keywords:** sports referee; referee certification; professional development; FIBA; World Rugby; International Handball Federation (IHF).

### **Вступ**

*Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.* В умовах сучасного професійного спорту роль спортивного арбітра суттєво еволюціонувала. Наразі контролююча функція за дотриманням правил модифікувалася у комплексне управління ігровим процесом, що вимагає від арбітра володіння належним рівнем фізичної підготовленості, когнітивної стійкості, психологічної готовності та технологічної компетентності. Зростання інтенсивності та динаміки спортивних змагань, підвищення їх комерційної цінності, а також посилення суспільної уваги до якості суддівства актуалізують необхідність удосконалення системи підготовки, оцінювання та професійного розвитку спортивних арбітрів.

Упродовж останнього десятиліття міжнародні спортивні федерації, зокрема Міжнародна федерація регбі (World Rugby), Міжнародна федерація баскетболу (FIBA) та Міжнародна федерація гандболу (IHF), здійснили перехід від традиційних моделей постійнодіючої сертифікації до динамічних циклічних систем ліцензування, які передбачають регулярне підтвердження професійної компетентності офіційних осіб. Така еволюція зумовлена потребою забезпечення стабільно високої якості суддівства в

умовах періодичних змін правил гри, постійного ускладнення ігрових ситуацій та впровадження сучасних технологій контролю й аналізу матчів [2, 3, 7, 12].

Варто відзначити, що попри специфічні особливості регбі, баскетболу та гандболу, системи сертифікації арбітрів у цих видах спорту мають спільну концептуальну основу, що полягає у формуванні прозорої та меритократичної моделі професійного зростання. Підвищення рівня арбітра в межах такої системи визначається не лише професійним стажем, а насамперед результатами практичної діяльності, рівнем теоретичної, фізичної підготовленості та здатності адаптуватися до сучасних вимог суддівства.

Попри активний розвиток міжнародних систем підготовки та сертифікації спортивних арбітрів, підходи різних міжнародних федерацій істотно відрізняються за структурою професійної підготовки, механізмами оцінювання компетентностей, порядком присвоєння міжнародного статусу, вимогами до фізичної та психологічної готовності, а також використанням сучасних цифрових технологій у процесі сертифікації. Це актуалізує необхідність їх комплексного порівняльного аналізу з метою виявлення спільних закономірностей і специфічних особливостей функціонування.

Водночас у науковій літературі недостатньо висвітлено питання комплексного порівняльного аналізу сучасних міжнародних моделей сертифікації спортивних суддів у різних ігрових видах спорту, що обмежує можливості формування універсальних підходів до вдосконалення системи підготовки та професійного розвитку цієї категорії офіційних осіб. У зв'язку з цим актуальним є дослідження міжнародного досвіду організації World Rugby, FIBA та IHF як основи для визначення перспективних напрямів модернізації національних систем сертифікації спортивних арбітрів

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Останніми роками спостерігається суттєве зміщення наукового дискурсу у сфері спортивного суддівства від дослідження окремих технічних аспектів трактування правил гри до комплексного аналізу професійної діяльності арбітрів як багатокомпонентної системи, що поєднує фізичні, когнітивні, психологічні та технологічні складові. Такий підхід, безумовно, відповідає зростанню вимог до якості суддівства в умовах інтенсифікації сучасного спорту та впровадженню цифрових технологій у процес управління змаганнями.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад спортивного арбітражу зробили дослідники Clare MacMahon та Henning Plessner, які запропонували класифікацію спортивних арбітрів залежно від особливостей професійної діяльності. Відповідно до цієї концепції, арбітри баскетболу, регбі та гандболу належать до категорії «Interactors», оскільки їхня діяльність передбачає перебування на одному ігровому майданчику зі спортсменами, безперервне опрацювання великого обсягу перцептивної інформації, швидке прийняття рішень та активну взаємодію з учасниками змагань в умовах високої інтенсивності рухової активності [9].

Значна кількість сучасних досліджень присвячена оцінюванню ефективності методів підготовки спортивних арбітрів. Результати систематичних оглядів та метааналізів свідчать, що використання відеотренінгів на основі двовимірного відеоматеріалу забезпечує статистично значущий позитивний вплив на точність прийняття об'єктивних суддівських рішень [1, 4, 13]. Водночас встановлено, що оцінювання складних ігрових епізодів, які потребують суб'єктивної інтерпретації, залишається одним із найскладніших компонентів професійної підготовки арбітрів.

Окремий напрям досліджень спрямовано на удосконалення системи оцінювання фізичної готовності офіційних осіб, зокрема спортивних арбітрів [11, 12]. Порівняльний аналіз найбільш поширених тестів, такі як Yo-Yo Intermittent Recovery Test та Bronco Test, підтверджує доцільність диференційованого підходу до їх використання залежно від специфіки виду спорту. Зокрема, тест Yo-Yo більшою мірою характеризує готовність арбітра до використання повторювальних високоінтенсивних прискорень, що є

характерним для баскетболу, тоді як Bronco Test ефективніше відображає рівень максимальної аеробної швидкості, необхідної для суддівства матчів із регбі.

Важливе місце у сучасних наукових дослідженнях посідає вивчення психологічної готовності спортивних арбітрів [1, 7]. Результати досліджень демонструють, що діяльність суддів елітного рівня характеризується високими показниками самоефективності, які оцінюються за шкалою Referee Self-Efficacy Scale (REFS). Основними компонентами цієї характеристики є глибоке знання правил гри, впевненість у прийнятті рішень, здатність діяти ефективно в умовах психологічного ризику та розвинені комунікативні навички.

Суттєву увагу наразі дослідники приділяють інтеграції цифрових технологій у систему підготовки та оцінювання діяльності спортивних арбітрів [3, 13]. Використання систем відеодопомоги арбітрам (VAR), платформ відеоаналізу, зокрема Dartfish, та інших цифрових інструментів не лише сприяє підвищенню точності суддівських рішень, а й забезпечує об'єктивний післяматчевий аналіз, моніторинг професійної діяльності та вдосконалення програм безперервного навчання спортивних арбітрів.

*Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.* Аналіз сучасної наукової літератури доводить, що, незважаючи на значний інтерес науковців до різних аспектів підготовки та оцінювання діяльності спортивних арбітрів, недостатньо висвітленими залишаються питання комплексного порівняльного аналізу сучасних моделей сертифікації та ліцензування арбітрів у різних ігрових видах спорту. Зокрема, потребують подальшого дослідження організаційні механізми функціонування систем сертифікації FIBA, World Rugby та IHF, їхні спільні принципи, відмінності та можливості адаптації найкращих міжнародних практики до національних систем підготовки спортивних арбітрів.

*Формулювання цілей статті (постановка завдання).* Мета дослідження полягає у здійсненні компаративного аналізу міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів на прикладі FIBA, World Rugby та IHF, визначення їх спільних характеристик, відмінностей і сучасних тенденцій розвитку.

Для досягнення поставленої мети вбачаємо за необхідність вирішити такі завдання:

- 1 Проаналізувати організаційні особливості систем сертифікації спортивних арбітрів FIBA, World Rugby та IHF;
- 2 Дослідити критерії ліцензування, оцінювання професійної компетентності та безперервного професійного розвитку арбітрів у зазначених міжнародних федераціях;
- 3 Здійснити компаративний аналіз спільних і відмінних характеристик міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів;
- 4 Визначити сучасні тенденції розвитку міжнародних систем сертифікації та перспективи використання їхнього досвіду в національній системі підготовки спортивних арбітрів.

**Об'єкт дослідження** – система професійної підготовки та сертифікації спортивних арбітрів у міжнародного спортивного середовищі.

**Предмет дослідження** – організаційні особливості, критерії оцінювання та механізми сертифікації й ліцензування спортивних арбітрів у World Rugby, FIBA та IHF.

**Гіпотеза дослідження** полягає в припущенні, що сучасні міжнародні системи сертифікації спортивних арбітрів у World Rugby, FIBA та IHF, незважаючи на специфіку видів спорту, ґрунтуються на спільних концептуальних принципах професійної підготовки, оцінювання компетентностей та безперервного професійного розвитку, а їх порівняльний аналіз дасть змогу виокремити ефективні організаційні практики, які можуть бути використані для вдосконалення національної системи підготовки спортивних арбітрів.

**Результати**

Міжнародна федерація баскетболу (FIBA) сформувала одну з найбільш структурованих моделей сертифікації спортивних арбітрів, що ґрунтується на принципах безперервного професійного розвитку, стандартизованого оцінювання компетентностей та циклічного підтвердження кваліфікації. З 2017 року федерація впровадила систему ліцензування ігрових офіційних осіб Game Officials Licensing (GOL), яка функціонує за дворічними ліцензійними циклами [5]. Такий перехід замінив практику тривалого або безстрокового статусу міжнародного арбітра, забезпечивши постійний контроль за професійною відповідністю офіційних осіб (арбітрів, комісарів) сучасним вимогам міжнародного спорту. Основою системи GOL є багаторівнева модель ліцензування, яка забезпечує поетапне професійне зростання арбітрів відповідно до рівня їхньої підготовленості та досвіду [5]. FIBA використовує три категорії міжнародних ліцензій, кожна з яких визначає перелік офіційних міжнародних змагань, до обслуговування яких може бути допущений арбітр (табл. 1).

Таблиця 1

**Категорії міжнародних ліцензій арбітрів FIBA**

| Категорія ліцензії | Характеристика                | Рівень змагань                                                                                            |
|--------------------|-------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Black              | Найвищий рівень кваліфікації  | Міжнародні змагання всіх рівнів (дорослі та юніорські), які проводяться під егідою FIBA                   |
| Green              | Перехідний рівень             | Усі жіночі міжнародні змагання, юніорські турніри, чоловічі матчі субрегіонального рівня, товариські ігри |
| White              | Початковий міжнародний рівень | Юніорські турніри регіонального рівня, субрегіональні міжнародні змагання, товариські матчі               |

Варто зазначити, що важливою особливістю сучасної моделі FIBA є функціонування Green Licence, яка використовується не лише як проміжний етап професійного зростання арбітрів, а й як інструмент реалізації політики гендерної рівності. У межах стратегічної програми Women in Basketball федерація створила механізм поступової інтеграції жінок-арбітрів до системи міжнародного суддівства чоловічих змагань. Для ліцензійного циклу 2025-2027 років FIBA зберегла систему гарантованих квот для кандидаток від національних федерацій, що свідчить про нормативне закріплення принципів інклюзивності та рівних можливостей у формуванні міжнародного суддівського корпусу.

Характерною особливістю системи GOL є також децентралізований механізм формування корпусу міжнародних арбітрів, за якого головна відповідальність покладається на національні федерації. Кількість ліцензій, доступних кожній федерації, визначається на основі показника Core Number, який розраховується з урахуванням трьох взаємопов'язаних критеріїв: результату національних збірних у рейтингах FIBA, стратегічної оцінки рівня розвитку баскетболу в країні та історії призначень арбітрів відповідної федерації на чемпіонати світу, континентальні першості й Олімпійські ігри. Такий механізм стимулює національні федерації до комплексного розвитку як спортсменів, так і суддів, оскільки міжнародні спортивні досягнення безпосередньо впливають на можливості представництва арбітрів на міжнародній арені.

Процедура отримання міжнародної ліцензії передбачає проходження кількох послідовних етапів, які охоплюють реєстрацію кандидатів, комплексне оцінювання та остаточну верифікацію результатів (затвердження). Комплексне оцінювання включає письмовий тест на знання Офіційних правил баскетболу FIBA та їх інтерпретацій, тест рівня фізичної підготовленості, спрямований на оцінювання аеробної витривалості та

здатності виконувати повторювальні високоінтенсивні прискорення, а також обов'язкове медичне обстеження.

Таким чином, система сертифікації FIBA являє собою модель управління професійним розвитком спортивних арбітрів, яка поєднує циклічне ліцензування, стандартизовані критерії оцінювання, персональну відповідальність національних федерацій та механізми забезпечення гендерної інклюзивності. На відміну від традиційних моделей атестації, система GOL орієнтована на безперервне підтвердження професійної компетентності арбітрів і забезпечує єдині міжнародні стандарти якості суддівства.

На відміну від моделі FIBA, що ґрунтується на циклічному ліцензуванні та розподілі міжнародних кваліфікаційних категорій, система підготовки та сертифікації арбітрів World Rugby орієнтована на поетапне формування професійних компетентностей через багаторівневу освітню модель. Її основою є послідовне проходження освітніх програм різного рівня складності, що поєднують дистанційне навчання, практичну підготовку та компетентнісне оцінювання [14]. Такий підхід дозволяє забезпечити уніфікований стандарт підготовки арбітрів незалежно від країни їхньої діяльності та особливостей національних систем суддівської освіти.

Структура підготовки у World Rugby представлена трьома основними освітніми рівнями (Levels), які відображають послідовний перехід від базового розуміння функцій арбітра до здатності здійснювати суддівство на національному та міжнародному рівнях (табл. 2). Окремо функціонують програми підготовки асистентів арбітра та інструкторів суддівства.

Таблиця 2

**Показники результативності змагальної діяльності команд-учасниць**

| Рівень  | Характеристика підготовки                                                                                                                  |
|---------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Level 1 | Introduction to Match Officiating – базовий орієнтаційний курс навчання, що не передбачає формального оцінювання                           |
| Level 2 | The Developing Match Official – компетентнісна акредитація з обов'язковою демонстрацією практичних навичок у реальному ігровому середовищі |
| Level 3 | The Advancing Match Official – поглиблена акредитація арбітражу на національному та міжнародному рівнях                                    |

Перехід між рівнями характеризується поступовим ускладненням змісту програми підготовки та розширенням кола професійних завдань арбітра. Якщо на початковому рівні увага приділяється питанням безпеки гравців, знанню базових елементів гри та правильному трактуванню правил, то на вищих рівнях акцент зміщується на розвиток навичок управління матчем, аналіз тактичних дій команд, ефективну комунікацію з учасниками змагань і прийняття рішень у складних ігрових ситуаціях. Таким чином, система World Rugby орієнтована не на формальне присвоєння кваліфікації, а на поступове формування комплексної професійної компетентності арбітра.

Однією з найбільш характерних особливостей системи World Rugby є інтеграція питань безпеки спортсменів у процес сертифікації арбітрів. Для отримання акредитації кожного рівня кандидати зобов'язані пройти низку навчальних модулів на платформі World Rugby Passport [14]. До обов'язкових компонентів підготовки належать курси: RugbyReady, спрямований на формування знань щодо безпечної організації гри та профілактики травматизму; Concussion Management, що регламентує порядок розпізнавання та реагування на випадки струсу мозку; онлайн-іспит Laws of the Game на знання правил гри, а також Match Observation Programme, спрямована на розвиток

навичок об'єктивного аналізу власної суддівської діяльності та роботи колег. Для кандидатів вищого рівня додатково передбачено проходження спеціалізованих курсів, які фокусуються на контролі лінії офсайду – одного з найскладніших елементів сучасного регбійного арбітражу.

Важливою характеристикою системи World Rugby є її міжнародна уніфікованість та спрямованість на забезпечення професійної мобільності арбітрів. З огляду на існування розвинених національних систем підготовки в провідних регбійних країнах світу (Нова Зеландія, Англія, Франція), міжнародна федерація запровадила механізми глобальної еквівалентності кваліфікацій (Global Match Officiating Equivalency Table). Ця система дозволяє співвідносити національні сертифікаційні програми з освітніми рівнями World Rugby, як-от: англійська програма England Rugby Refereeing Award визнається еквівалентною рівню World Rugby Level 2, а французька кваліфікація Formation Arbitre Fédéral Niveau 3 відповідає рівню Level 3. Такий підхід забезпечує взаємне визнання кваліфікацій, спрощує інтеграцію арбітрів у міжнародні суддівські структури та сприяє формуванню глобального ринку праці спортивних арбітрів.

Таким чином, у порівнянні з моделлю FIBA система World Rugby демонструє іншу управлінську логіку підготовки спортивних арбітрів. FIBA акцентує увагу на централізованому ліцензуванні та контролі допуску до міжнародних змагань, World Rugby фокусується на стандартизації освітнього процесу, компетентнісному оцінюванні та забезпеченні міжнародної еквівалентності кваліфікацій. Відповідно поєднання безпеково орієнтованої підготовки, практичного оцінювання та механізмів глобальної мобільності становить ключову відмінність регбійної системи сертифікації.

Міжнародна федерація гандболу (IHF) реалізує підготовку та сертифікацію міжнародних арбітрів через Global Referee Training Programme (G RTP), яка є основними механізмами виявлення, професійного розвитку та просування перспективних суддів до міжнародного рівня [6]. На відміну від моделей FIBA та World Rugby, система IHF орієнтована насамперед на формування кадрового резерву для забезпечення змагань рівня чемпіонатів світу та Олімпійських ігор, а також забезпечення єдиних підходів до трактування правил гри незалежно від континентальної належності арбітрів.

Особливістю системи IHF є дворівнева класифікація міжнародних арбітрів, що ґрунтується на рівні їх професійної підготовленості та досвіді роботи на міжнародних змаганнях. До Elite Group належать арбітри, які стабільно демонструють високий рівень суддівства на чемпіонатах світу серед дорослих (категорія «А») та Олімпійських іграх. Prospect Group об'єднує молодих міжнародних арбітрів, які успішно пройшли програму G RTP та розглядаються як кадровий резерв для поповнення елітної групи.

Принциповою особливістю міжнародної системи суддівства в гандболі є обов'язкова робота арбітрів у постійних суддівських парах (referee couples). На відміну від більшості інших ігрових видів спорту, саме пара арбітрів розглядається як єдина функціональна одиниця, тому всі етапи сертифікації, оцінювання та призначення на міжнародні змагання здійснюються спільно. Право на номінування кандидатів на отримання міжнародного статусу має виключно Playing Rules and Referees Commission (PRC), при цьому до участі у програмі допускаються лише арбітри, які вже мають континентальну категорію.

Процедура присвоєння міжнародного статусу передбачає комплексне оцінювання професійної компетентності кандидатів. Екзаменаційна програма охоплює практичне суддівство щонайменше двох офіційних матчів під контролем інструкторів IHF, письмовий іспит на знання правил гри, відеотестування щодо інтерпретації складних ігрових ситуацій, а також проходження тесту рівня фізичної підготовленості (Shuttle Run), спрямованого на оцінювання швидкісної витривалості та функціональної готовності арбітрів. Такий комплексний підхід дає можливість оцінити не лише рівень

теоретичної підготовки, а й здатність кандидатів приймати обґрунтовані рішення в реальних умовах змагальної діяльності [10].

На відміну від систем FIBA та World Rugby, модель IHF характеризується вираженою орієнтацією на довгостроковий розвиток молодих арбітрів через програму GRTP, колективний принцип сертифікації суддівських пар та централізований відбір кандидатів Комісією з ігрових правил і рефері. Поєднання багаторівневої підготовки, комплексного оцінювання та безперервного моніторингу професійної діяльності забезпечує формування висококваліфікованого міжнародного корпусу арбітрів, здатного здійснювати суддівство змагань найвищого рівня.

Порівняльний аналіз міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів FIBA, World Rugby та IHF свідчить, що федерації реалізують єдину концепцію безперервного професійного розвитку офіційних представників суддівського корпусу, однак використовують різні організаційні механізми її реалізації. Спільними для всіх систем є багаторівнева структура підготовки, комплексне оцінювання професійної компетентності, обов'язкове підтвердження рівня фізичної підготовленості, теоретичних знань та практичних навичок суддівства. Водночас кожна федерація акцентує увагу на тих компонентах професійної діяльності арбітрів, які найбільш відповідають специфіці відповідного виду спорту.

Фундаментальною відмінністю між досліджуваними системами є організаційна модель сертифікації. FIBA застосовує централізовану модель дворівневого ліцензування, у якій ключову роль відіграють національні федерації та система квотування міжнародних ліцензій. World Rugby, навпаки, орієнтується на компетентнісно-освітню модель, що передбачає послідовне проходження трьох рівнів підготовки та обов'язкове виконання стандартизованих навчальних модулів. Водночас IHF використовують модель кадрового резерву, в основі якої лежить програма підготовки арбітрів (Global Referee Training Programme, GRTP), що забезпечує відбір, підготовку та супровід перспективних суддівських пар до роботи на міжнародних змаганнях найвищого рівня.

Суттєві відмінності простежуються і в підходах до оцінювання рівня фізичної підготовленості арбітрів [11, 12]. Хоча всі міжнародні федерації використовують стандартизовані фізичні навантаження, їх зміст безпосередньо відображає особливості рухової діяльності в конкретному виді спорту (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняльна характеристика тестів рівня фізичної підготовленості спортивних арбітрів міжнародних федерацій**

| Показник                    | FIBA                                          | World Rugby                             | IHF                                               |
|-----------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Основний тест               | FIBA Fitness Test                             | Bronco Test                             | Shuttle Run (Beep Test)                           |
| Основний критерій           | Аеробна потужність, повторні прискорення      | Максимальна аеробна швидкість           | Кардіореспіраторна витривалість                   |
| Характер рухової діяльності | Інтенсивні прискорення та зміна напрямку руху | Тривале пересування на великі дистанції | Повторні зміни напрямку та швидкісна витривалість |

Аналіз демонструє, що тести фізичної підготовки не є універсальними, а адаптовані до специфіки виду спорту. Так, у баскетболі та гандболі основна увага приділяється здатності виконувати повторні високоінтенсивні прискорення на обмеженому просторі, тоді як у регбі пріоритетним є розвиток максимальної аеробної швидкості та здатності підтримувати високий рівень когнітивної працездатності протягом матчу та ігрового турнірного дня. Водночас варто зазначити, що IHF додатково

регламентує нормативи залежно від віку та статі арбітрів, а також рекомендує використання моніторів серцевого ритму для індивідуалізації тренувального процесу, що свідчить про достатній рівень наукового супроводу фізичної підготовки арбітрів.

Ще однією спільною тенденцією розвитку сучасних систем сертифікації є їх цифровізація [3]. Усі три міжнародні федерації інтегрували інформаційні технології не лише в процес навчання, а й систему оцінювання професійної діяльності арбітрів. FIBA використовує цифрову екосистему iRef, яка об'єднує електронне навчання, підготовку до матчів та адміністрування процесу ліцензування. World Rugby забезпечує навчання й сертифікацію через платформу Passport, тоді як IHF активно застосовує технології Dartfish VAR, RefCam та відеоаналіз для післяматчевого оцінювання роботи суддів. Таким чином, цифрові технології стали невід'ємним компонентом сучасної системи професійного розвитку спортивних арбітрів.

Порівняння критеріїв оцінювання професійної компетентності свідчить, що всі федерації поступово переходять від перевірки виключно знань правил гри до комплексної оцінки професійної діяльності спортивного арбітра. Поряд із теоретичною підготовкою та фізичною готовністю дедалі більшого значення набувають якості прийняття рішень, ефективність комунікації, психологічна стійкість та здатність працювати в умовах високого змагального навантаження. Цей підхід узгоджується із сучасними науковими дослідженнями, відповідно до яких професійна компетентність спортивних суддів формується як інтегральна характеристика, що поєднує фізичні, когнітивні, психологічні та комунікативні компоненти.

Таблиця 4

**Компаративна характеристика міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів**

| Критерій                                  | FIBA                                                                                | World Rugby                                                                            | IHF                                                                                           |
|-------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| Модель сертифікації                       | Дворічне циклічне ліцензування (Game Officials Licensing, GOL)                      | Багаторівнева компетентісно-освітня система (Level 1-3)                                | Програма підготовки та відбору міжнародних арбітрів (Global Referee Training Programme, GTRP) |
| Організація професійного розвитку         | Безперервне підтвердження міжнародної ліцензії                                      | Послідовне проходження освітніх рівнів                                                 | Поетапна підготовка перспективних суддівських пар до міжнародного рівня                       |
| Роль національних федерацій               | Формування кандидатів і розподіл ліцензій за системою Core Number                   | Організація навчання відповідно до стандартів World Rugby                              | Висування кандидатів на континентальному рівні; остаточний відбір здійснює PRC IHF            |
| Структура міжнародних категорій           | White, Green, Black Licence                                                         | Level 1, Level 2, Level 3                                                              | Prospect Group, Elite Group                                                                   |
| Основні критерії оцінювання               | Теоретичний тест, фізична підготовленість, медичне обстеження, практична діяльність | Освітні курси, практичне оцінювання, тестування з правил гри, безпекові компетентності | Практичне суддівство, теоретичний іспит, відеотест, тестування фізичної підготовленості       |
| Тестування рівня фізичної підготовленості | FIBA Fitness Test                                                                   | Bronco Test                                                                            | Shuttle Run (Beep Test)                                                                       |

|                           |                                                                         |                                                                                                   |                                                                                       |
|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| Особливості сертифікації  | Гендерні квоти, централізоване ліцензування, дворічний цикл             | Пріоритет безпеки спортсменів, міжнародна еквівалентність кваліфікацій                            | Сертифікація суддівських пар, кадровий резерв                                         |
| Цифрові технології        | iRef Library, iRef Pre-Game, MAP                                        | World Rugby Passport, онлайн освітні модулі                                                       | Dartfish VAR, RefCam, відеоаналіз матчів                                              |
| Вікові обмеження          | Отримання ліцензії до 50 років, завершення міжнародної кар'єри – 51 рік | Встановлюється національними федераціями та програмами підготовки; єдиний граничний вік відсутній | Отримання міжнародного статусу до 40 років; завершення міжнародної кар'єри – 55 років |
| Концептуальна особливість | Стандартизоване міжнародне ліцензування та контроль якості суддівства   | Компетентнісна модель навчання й глобальна мобільність арбітрів                                   | Централізований відбір перспективних арбітрів та довгостроковий професійний супровід  |

Результати компаративного аналізу дозволяють стверджувати, що міжнародні системи сертифікації спортивних арбітрів, незважаючи на відмінності в організаційних моделях, розвиваються в єдиному напрямі. Для них характерним є впровадження безперервної професійної освіти, стандартизація критеріїв оцінювання, використання цифрових технологій, посилення ролі фізичної та психологічної готовності, а також орієнтація на об'єктивний моніторинг професійної діяльності (табл. 4). Відмінності між системами зумовлені насамперед специфікою виду спорту. Саме ці тенденції визначають сучасну парадигму міжнародної сертифікації спортивних арбітрів і можуть слугувати методологічною основою для вдосконалення національних систем підготовки суддів.

### Висновки

Проведений компаративний аналіз міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів World Rugby, FIBA та IHF засвідчив, що сучасні моделі професійної підготовки й ліцензування офіційних осіб ґрунтуються на спільній концепції безперервного професійного розвитку, стандартизованого оцінювання компетентностей та періодичного підтвердження кваліфікації. Незважаючи на відмінності в організаційній побудові, зазначені федерації використовують комплексний підхід до оцінювання арбітрів, який поєднує перевірку теоретичних знань, рівня фізичної підготовленості, практичних навичок суддівства, психологічної готовності та здатності працювати в умовах високого змагального навантаження.

Встановлено, що система FIBA реалізує централізовану модель дворічного ліцензування, орієнтовану на забезпечення єдиних міжнародних стандартів суддівства та активне залучення національних федерацій до формування кадрового резерву. Система World Rugby побудована на компетентнісно-освітньому підході, який передбачає поетапне формування професійних компетентностей, пріоритетність питань безпеки спортсменів і механізми міжнародної еквівалентності кваліфікацій. Водночас модель IHF характеризується підготовкою перспективних суддівських пар через програму GRTP, централізованим відбором кандидатів та безперервним професійним супроводом міжнародних арбітрів.

Результати дослідження підтверджують, що розвиток міжнародних систем сертифікації спортивних арбітрів відбувається в напрямі цифровізації процедур

оцінювання та навчання, посилення ролі компетентнісного підходу, інтеграції сучасних технологій відеоаналізу й моніторингу професійної діяльності, а також підвищення вимог до фізичної, когнітивної та комунікативної підготовленості спортивних арбітрів. Виявлені закономірності підтверджують перехід від традиційної моделі атестації до системи безперервного професійного розвитку, що відповідає сучасним тенденціям розвитку міжнародного спортивного арбітражу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання досвіду World Rugby, FIBA та IHF для вдосконалення національної системи підготовки, сертифікації та професійного розвитку спортивних арбітрів.

**Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у розробленні інтегрованої моделі сертифікації спортивних арбітрів для ігрових видів спорту з урахуванням міжнародних стандартів, цифрових технологій оцінювання професійної діяльності та компетентнісного підходу до безперервної освіти.

#### Список використаних джерел

1. Квасниця, І., Квасниця, О., & Ференчук, Б. (2025). Когнітивні упередження у системі баскетбольного суддівства. *Академічні візії*, 49. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20229319>
2. Квасниця, О., Квасниця, І., & Караулова С. (2025). Моделі організаційних структур управління інноваційними проєктами у спортивних організаціях. *Академічні візії*. 49. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17664508>
3. Тищенко, В., Верітов, О., Клопов, Р., & Квасниця О. (2025). Інтеграція штучного інтелекту та інформаційних технологій в організацію діяльності спортивних клубів. *Академічні візії*. 44. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16880996>
4. Diaconescu, R. & Bragarenco, N. (2025). Refereeing in modern rugby: systemic adaptations to changes in regulations and new competition requirements. *Physical Education and Sport Management*, 2, 93-105. URL: <https://doi.org/10.35219/efms.2025.2.19>
5. FIBA Game Officials Licensing. URL: <https://about.fiba.basketball/en/fiba-game-officials/licensing>
6. International Handball Federation. URL: <https://www.ihf.info/regulations-documents/379?selected=Referees>
7. Kitte, A., Lindsay, R., Larkin, P., & Spittle, M. (2025). The Effectiveness of Decision-making Training in Team-Sport Officials: A Systematic Review and Meta-analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 79(2):102841. URL: [10.1016/j.psychsport.2025.102841](https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2025.102841)
8. Kvasnytsya, O., Valeria Tyshchenko, V., Latyshev, M., Kvasnytsia, I., & oth. (2024). Team Performance Indicators That Predict Match Outcome in Rugby Union. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 15(1):203-216. URL: [10.54141/psbd.1342340](https://doi.org/10.54141/psbd.1342340)
9. MacMahon, C., Mascarenhas, D., Plessner, H., & oth. (2014). *Sports Officials and Officiating: Science and Practice*. London: Behavioral Sciences, Sports and Leisure, 176 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203700525>
10. Regulations for International and Continental Referees. Edition 16.04.2024. URL: <https://surl.lt/ryioxp>
11. Sant'anna, R., Roberts, S., Moore, Lee j., & oth. (2021). Rugby union referees' physical and physiological demands across different competitive levels. *The Journal of sports medicine and physical fitness*, 61(6), 788-796. URL: [10.23736/S0022-4707.20.11447-6](https://doi.org/10.23736/S0022-4707.20.11447-6)
12. Suárez-Iglesias, D., Rodríguez-Fernández, A., Vaquera, A., & oth. (2024). Comparative Effects of Two High-Intensity Intermittent Training Programs on Sub-Elite Male Basketball Referees' Fitness Levels. *MDPI, Sports*, 12(2), 51. URL: <https://doi.org/10.3390/sports12020051>
13. Wang, R., Chen, L., Wu, Y., & Zhang, Qi. (2025). Research on the visual search behavior and decision-making ability of basketball referees. *Frontiers in Psychology*, Sec. Sport Psychology, Vol. 16. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1682389>

14. World Rugby Passport. URL: <https://passport.world.rugby/officiating/face-to-face-courses-and-accreditations/>